

OECD Ülkelerinde Vergi Takozunun Doğrudan Yabancı Yatırımlar Üzerindeki Etkisinin Panel Veri Analiz Yöntemi ile İncelenmesi

Berat HARMAN*
Arif ÇİLEK**
Onur ŞEYRANLIOĞLU***

Öz

Bu araştırmanın amacı, 37 OECD ülke örnekleminde 2000-2022 dönemi verileri ile vergi takozunun doğrudan yabancı yatırımlar üzerindeki etkisinin incelenmesidir. Levin, Lin ve Chu (2002) panel birim kök testi bulgularında, değişkenler, seviyede durağan özellikler gösterdiği için klasik panel modelleri kullanılarak analizler iletmiştir. Rassal Etkiler Modeli Esnek Genelleştirilmiş En Küçük Kareler sonuçları, vergi takozundaki %1'lik bir artışın doğrudan yabancı yatırımları %0,16 oranında azalttığını göstermiştir. Diğer bir ifade ile OECD ülkelerinde vergi takozundaki artışlar, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını azaltmaktadır. Bu çalışmada, literatürde sınırlı bir şekilde incelenen vergi takozu ile doğrudan yabancı yatırımlar arasındaki ilişkiye anlamlı bir katkı sağlanması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: OECD, Vergi Takozu, Doğrudan Yabancı Yatırımlar, Panel Veri Analizi

*Arş.Gör.Dr., Giresun Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, berat.harman@giresun.edu.tr; <https://orcid.org/0000-0002-0780-6854>

**Dr.Öğr.Üyesi, Giresun Üniversitesi, Bulancak Kadir Karabaş Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, Uluslararası Ticaret ve Finansman Bölümü, arif.cilek@giresun.edu.tr; <https://orcid.org/0000-0002-9277-3953>

***Dr.Öğr.Üyesi, Giresun Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü, onurseyanlioglu@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-1105-4034>

Makalenin Gönderilme Tarihi: 13.09.2024

Kabul Tarihi: 31.12.2024

Investigation of the Effect of Tax Wedge on Foreign Direct Investment in OECD Countries by Panel Data Analysis Method

Abstract

The aim of this study is to analyse the effect of tax wedge on foreign direct investment in a sample of 37 OECD countries for the period 2000-2022. Since the Levin, Lin and Chu (2002) panel unit root test results show that the variables are stationary at level, the analyses are advanced by using classical panel models. The results of the Flexible Generalised Least Squares of the Random Effects Model show that a 1% increase in the tax wedge decreases foreign direct investments by 0.16%. In other words, increases in the tax wedge in OECD countries reduce foreign direct investment. In this study, it is aimed to make a meaningful contribution to the relationship between tax wedge and foreign direct investments, which has been analysed in a limited way in the literature.

Keywords: *OECD, Tax Wedge, Foreign Direct Investment, Panel Data Analysis*

JEL Classification Codes: *C5, G3, H2*

Giriş

Doğrudan yabancı yatırımlar (DYY), bir ülkenin ekonomisine uzun vadeli fayda sağlamak amacıyla yabancı yatırımcılar tarafından gerçekleştirilen sermaye akışlarıdır. DYY, ekonominin üretken sektörlerine yapılan yatırımlar aracılığıyla ekonomik büyüme ve istihdama katkı sağlamakta; aynı zamanda teknolojik bilgi transferi, küresel rekabetçiliğin güçlendirilmesi ve yerel şirketlerin verimliliklerinin artırılması gibi alanlarda da önemli bir destek sunmaktadır. Ancak, uygun politikalarla desteklenmediği durumlarda, kârın veya sermayenin yurt dışına çıkışı ya da yerel şirketlerin rekabet gücünün zayıflaması gibi riskler söz konusu olabilmektedir (Dunning, 1988; Borensztein vd., 1998; Markusen, 2002). Ev sahibi ülkeler için DYY'nin etkin bir şekilde yönetimi stratejik önem taşımaktadır. Küresel düzeyde, DYY'nin sağladığı faydalar nedeniyle ülkeler arasında bu yatırımları çekme konusunda yoğun bir rekabet yaşanmaktadır. Uluslararası yatırımcıları çekebilmek için ülkelerin benimsediği rekabetçi stratejilerden biri de vergi politikalarıdır (Musah vd., 2024:332).

İşverenlerin üstlendiği toplam iş gücü maliyeti ile çalışanların net gelirleri arasındaki fark olarak tanımlanan vergi takozu, DYY kararlarını etkileyen temel unsurlardan birisidir. İşgücü maliyetlerini ve genel rekabetçiliği etkileyen vergi takozu, DYY akışının önemli, ancak yeterince incelenmemiş bir belirleyicisi olarak öne çıkmaktadır. İşgücü maliyetlerini artıran yüksek vergi takozlarının DYY'yi caydıracağı, daha düşük vergi takozlarının ise yabancı yatırımcılar için cazibeyi artıracığı öne sürülmektedir. Ancak, bu ilişki tek yönlü değildir; iş gücü piyasasının esnekliği, verimlilik ve ev sahibi

ülkenin makroekonomik performansı ve kurumsal kalitesi gibi diğer faktörler bu bağlantıyı şekillendirebilmektedir (Dunning, 1998; Hodge ve Hickman, 2018; Dökmen ve Kaygusuz, 2019). Literatürde, vergi politikalarının DYY üzerindeki rolünü geniş bir şekilde ele alan çok sayıda araştırma bulunmaktadır (Cassou, 1997; De Mooij ve Ederveen, 2003; De Mooij ve Ederveen, 2005; Buettner ve Wamser, 2009; Feld ve Heckemeyer, 2011). Ancak, iş gücü maliyetlerinin bir belirleyicisi olarak vergi takozunun rolü daha az inceleme konusu olmuştur (Hajkova vd., 2007; Egger ve Radulescu, 2011; Roussos, 2015; Dökmen ve Kaygusuz, 2019; Sandalcı, 2022). Bu durum, özellikle emek yoğun sektörler ile maliyet duyarlı yatırımları etkilemeye devam eden son ekonomik değişimler göz önüne alındığında literatürde önemli bir boşluk yaratmaktadır.

Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD-Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü) üyesi ülkeler için giderek artan rekabet ortamında DYY çekmek, ekonomik büyümeyi ve yenilikçiliği sürdürmek açısından kritik önemdedir. Araştırma, küresel yatırım kararlarının giderek daha karmaşık hale gelmesiyle vergi takozunun OECD ülkelerine olan DYY girişlerinin belirleyici bir faktör olup olmadığını sorgulamaktadır. Bu bağlamda, OECD üyesi 37 ülkede vergi takozunun DYY üzerindeki etkisi, klasik panel veri analiz yöntemi ile incelenmiştir. Araştırma sonuçlarının, ülkeler için DYY çekmek ve sürdürmek için vergi politikalarını geliştirmelerine yardımcı olacak uygulanabilir iç görüler sunması beklenmektedir. Ayrıca, OECD örnekleminde vergi takozları ile DYY ilişkisine dair ayrıntılı bir inceleme sunarak maliye politikalarının ekonomik etkileri üzerine yapılan daha geniş tartışmalara katkı sağlamayı ve iş gücüyle ilgili vergi politikalarının DYY modellerini nasıl etkileyebileceğine dair yeni bir perspektif sunmayı amaçlamaktadır.

Araştırmanın içeriği şu şekilde organize edilmiştir: Bir sonraki bölüm, vergi takozunun DYY üzerindeki etkisine yönelik kavramsal çerçeveyi ele almaktadır. Bunu, mevcut araştırmaları ele alarak ve literatürdeki boşlukları vurgulayarak yapılan bir literatür incelemesi izlemektedir. Ardından, veri kaynaklarının, ekonometrik yöntemlerin ve bulguların sunulduğu bölüm gelmektedir. Son kısımda ise sonuçlar özetlenmekte, tartışılmakta ve politika önerileri sunulmaktadır.

1. Kavramsal Çerçeve: Vergi Takozunun Doğrudan Yabancı Yatırımlara Etkisi

DYY, bir ekonomide yerleşik bir yatırımcının başka bir ekonomide faaliyet gösteren bir şirket üzerinde kalıcı bir ilişki ve belirgin bir etki oluşturduğu sınır ötesi yatırım türüdür. Bu yatırımlar, ana şirketin yabancı bir ülkede doğrudan yatırım yapması, bir şirket kurması ya da mevcut bir şirketi satın alması veya birleşme yoluyla kurumsal yapısına dahil etmesi yoluyla gerçekleşebilmektedir. DYY, ekonomiler arasında güçlü ve uzun vadeli bağlar kurarak uluslararası ekonomik entegrasyonun temel unsurlarından biri olarak kabul edilmektedir. Aynı zamanda teknoloji

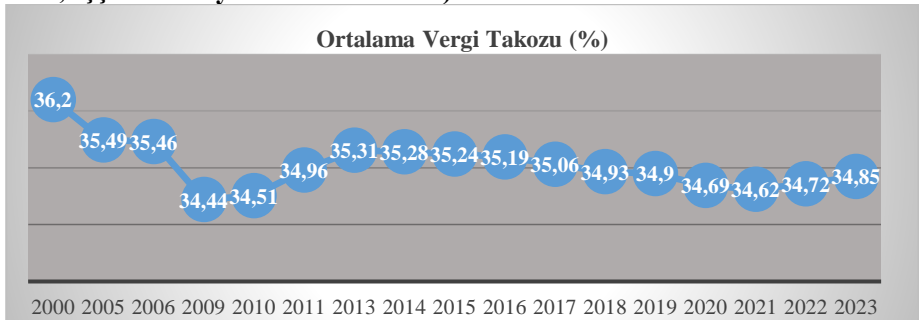
transferi, dış pazarlara erişim ve uluslararası ticaretin desteklenmesi gibi yollarla ekonomik kalkınmayı teşvik eden önemli bir mekanizma olarak değerlendirilmektedir (Sun, 2002:8-9; Sağdıç vd., 2020:681). Çok uluslu şirketlerin DYY yapma kararları, stratejik boyut taşıdığı için genellikle karmaşık süreçler içermektedir. Dunning (1981) tarafından geliştirilen eklektik paradigma, DYY teorisi bağlamında en kabul gören yaklaşımlardan biridir. Bu paradigma, çok uluslu bir şirketin, firma değerini ve kârını maksimize etmek amacıyla DYY kararı verirken sahiplik (ownership), konum (location) ve içselleştirme (internalization) olmak üzere üç avantaja sahip olması gerektiğini savunmaktadır (Dunning, 2000:163-164). Sahiplik avantajı, bir şirketin yatırım yapacağı ülkedeki yerleşik şirketlerle rekabet edebilmesini sağlayacak bilgi, deneyim ve üstünlüklerden oluşmaktadır. Bu üstünlükler arasında düşük maliyetli üretim yapabilme kapasitesi ve dış yatırım tecrübesi gibi unsurlar yer almaktadır (Güngördü ve Yılmaz, 2016:1008). Konum avantajı ise hedef ülkedeki piyasa büyüklüğü, üretim faktörleri, işçilik maliyetleri ve yabancı yatırımlara yönelik politikalar gibi faktörlerden etkilenmektedir. İçselleştirme avantajı ise şirketin sahiplik ve konum avantajını kullanarak kârlılığını maksimize edebilme yeteneğini ifade etmektedir (Denisia, 2010:57). Eklektik paradigma, bu üç avantajı etkileyebilecek çeşitli unsurları vurgulamaktadır ve vergiler de bu unsurlardan biridir. Vergiler, yabancı bir şirketin yerel şirketlerle kıyaslandığında yatırım kararlarını etkileyebilecek önemli bir faktör olarak öne çıkmaktadır ve özellikle bir yatırımın cazibesini belirlemede kritik rol oynayabilmektedir (De Mooij ve Ederveen, 2003:676).

Ülkeler, vergi sistemlerini uluslararası alanda daha rekabetçi hale getirdikçe, vergi politikalarının istihdam, ücretler ve diğer ekonomik faaliyetler üzerindeki etkisi önemli bir faktör haline gelmektedir. Ayrıca, ülkelerin kurumsal vergilendirme politikalarındaki farklılıklar, çok uluslu şirketlerin uluslararası yatırım kararları üzerinde büyük bir etkiye sahip olabilmektedir. Sermaye hareketliliğinin ve şirketlerin uluslararasılaşmasının artışı ile bu konu giderek daha fazla akademik ve pratik olarak ilgi görmeye başlamıştır (Hajkova vd., 2007:8; Hodge ve Hickman, 2018:1). Ülkeler, kendi sınırları içinde üretilen gelirler üzerinde vergi hakkını ileri sürerken bu durum çok uluslu şirketler tarafından elde edilen gelirleri de kapsamaktadır. Ancak, ülkelerin uyguladıkları vergi oranları, vergi matrahının tanımı ve yatırım için sundukları özel teşvikler konusunda önemli farklılıklar bulunmaktadır. Ulusal ekonomiler, DYY çekebilmek amacıyla çeşitli vergi yapıları ve teşvikler sunarak, uluslararası yatırımcılar arasında rekabetçi bir ortam yaratmayı hedeflemektedir. Bu çerçevede, vergi oranları DYY'nin tahsisinde etkili olabilmektedir (Slemrod, 1990:81; Yıldırımçakar vd., 2021:77). Örneğin, iş gücü maliyetlerini artırabilecek bir vergi düzenlemesi, DYY stratejilerini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Akademik literatürde “vergi takozu” olarak adlandırılan ve iş gücü üzerindeki vergi yükünün bir göstergesi olarak kabul edilen bu kavram, yabancı yatırım kararlarını etkileyen önemli bir faktördür. Vergi takozu, birim maliyetleri artırarak

fiyatların çarpıtılmasına neden olmaktadır (Dökmen ve Kaygusuz, 2019:2010). Vergi takozu, devletin gelir vergileri ve zorunlu sosyal sigorta katkıları yoluyla istihdam üzerinde oluşturduğu toplam ortalama yükü temsil etmektedir. Diğer bir ifade ile bir ülkenin iş gücüne uyguladığı nispi vergi yükünün bir ölçüsü, çalışanın işverene toplam maliyeti ile çalışanın eline geçen net ücret arasındaki fark şeklinde tanımlanmaktadır (Şen ve Sağbaşı, 2016:278; Hodge ve Hickman, 2018:2-3).

OECD İşgücü Üzerindeki Vergi Yükü Karşılaştırması 2024 Raporu'nda vergi takozu, bir ülkede ortalama ücret kazanan bir bireyin gelir vergisi yükümlülüğü ile hem çalışan hem de işverenden alınan bordro vergisi katkılarının toplamı hesaplanarak belirlenmektedir. Daha sonra bu toplam, ortalama işçinin toplam iş gücü maliyetine ya da işçinin bu vergilerin olmaması durumunda kazanabileceği ücrete bölünmektedir. 2023 yılında OECD üyesi 38 ülkede, çocuksuz ve bekâr bir işçi için ortalama vergi takozu %34,8 olarak gerçekleşmiştir. İşçi başına yıllık ortalama toplam iş gücü maliyeti 65.214 dolar düzeyindedir. Bu maliyetin %13,3'ü (8.703 \$) gelir vergilerinden, %8,1'i (5.295 \$) çalışan tarafındaki bordro vergilerinden ve %13,4'ü (8.731 \$) işveren tarafından ödenen bordro vergilerinden oluşmaktadır. Buna karşın, bir işçinin vergi sonrası yıllık ortalama harcanabilir geliri 42.486 dolardır ve bu miktar, toplam iş gücü maliyetinin %65,1'ine karşılık gelmektedir. 2023 yılına ilişkin veriler, OECD ülkelerinde çocuksuz ve bekâr işçilerin karşılaştığı vergi yükünün Şili (%7,1) ile Belçika (%52,7) arasında değiştiğini göstermektedir. Ülkeler arası dağılımda, 15 ülkenin %40'ın üzerinde, 13 ülkenin %40 ile %30 arasında ve 10 ülkenin %30'un altında bir vergi dilimine sahip olduğu görülmektedir. OECD'deki en yüksek vergi takozuna sahip 24 ülkenin tamamının Avrupa ülkeleri olması dikkat çekicidir. Şekil 1'de, OECD ülkelerinde 2000-2023 döneminde vergi takozu ortalamasının seyri gösterilmektedir. Son 24 yılda, iş gücü üzerindeki ortalama vergi takozunun 2000'li yılların başında ufak çalkantılar söz konusu olsa da genel olarak yatay seyrettiği görülmektedir. 2000 yılında %36,2 olan ortalama vergi takozu, 2023 yılında %34,8'e gerilemiştir. Bununla birlikte en düşük seviyeye 2009 yılındaki mali kriz sonrasında ulaşmıştır.

Şekil 1: Vergi Takozu OECD Ülke Ortalaması (Bekar Kişi ve Çocuk Yok, İşçilik Maliyetlerinin Yüzdesi)

Kaynak: Tax Foundation, 2024.

Ülkelerin DYY akışını etkileyen iş gücü üzerindeki daha fazla vergi takozu, yani net ücret ile toplam iş gücü maliyetleri arasındaki büyük fark, aynı tüketim seviyesi için daha fazla iş gücü gerektirdiği anlamına gelmektedir. Daha yüksek vergi diliminin neden olduğu daha pahalı bir iş gücü, yatırımları azaltabilmekte ve tüketim fiyatlarını ücret oranlarına göre çarpıtabilmektedir (Roussos, 2015:9). Diğer taraftan, vergi takozunun DYY üzerindeki etkisi, iş gücünün motivasyonu ve iş gücüne katılımı açısından da değerlendirilmektedir. Emek arzı kısa vadede esnek olmamakla birlikte uzun vadede emek arz esnekliği daha yüksektir. Bu durumda, emek gelirleri üzerinden alınan vergiler işverenin işçilik maliyetlerini artırabilmektedir. Yüksek işçilik maliyetleri, yerel şirketleri, emeği sermaye ile ikame etmeye yönelterek yurt dışından sağlanacak yatırım fonlarını azaltabilmekte; ayrıca, işçilik maliyetlerinin yüksek olduğu bir ekonomide şirketler, üretim faaliyetlerini dış pazarlara taşıyabilmekte ve bu durum, yine yatırım kaynaklarında azalmaya neden olabilmektedir (Beck ve Chaves, 2011:2). Sonuç olarak ülkelerin uyguladığı vergi takozu oranları, vergi yükü farklılıkları yoluyla iş gücü maliyetlerini, ekonomik büyümeyi ve DYY seviyelerini etkileyebilmektedir (Özker, 2020:41).

2. Literatür İncelemesi

Literatürde vergi takozunun ağırlıklı olarak işsizlik, istihdam ve kayıt dışı ekonomi göstergeleri olmak üzere farklı ekonomik göstergelerle ilişkilendirildiği görülmektedir. OECD ve Avrupa Birliği (AB) ülkelerinin örneklem alındığı bu araştırma bulguları ağırlıklı olarak vergi takozundaki artışın (azalışların); istihdam oranını azalttığı (arttırdığı), işsizlik oranını arttırdığı (azalttığı), kayıt dışı ekonomik faaliyetleri arttırdığı (azalttığı) yönündedir. Bu araştırma örneklerinden Elmeskov vd. (1998), 1983-1995 dönemine ait verilerle OECD ülkelerinde vergi takozu ortalamalarında bir azalmanın yapısal işsizlik oranının azalmasına katkı sağladığını ortaya koymuştur. Nickell ve Layard (1999), 1983-1994 dönemi verileri ile gerçekleştirdikleri panel veri analizinde 20 OECD ülkesinde ortalama vergi takozundaki 5 puanlık bir azalmanın, işsizlik oranını %13 azalttığını tespit etmiştir. Vergi takozunun işsizlik üzerinde bir etkisi olduğunu ortaya koyan Ederveen ve Thissen (2004), 21 Avrupa ülkesinin 1960-1999 dönemine ait verilerini kullanarak vergi takozundaki %1'lik artışın, işsizlik oranını %0,14 oranında yükselttiğini belirtmiştir. Ding (2008), 28 OECD ülkesi örnekleminde, 1991-2004 dönemi verileriyle iş gücü verimliliği ile vergi takozu ilişkisinin ele alındığı çalışmada, panel TSLS modeli bulgularına göre vergi takozundaki artışın, iş gücü verimliliği büyüme oranında düşüş yarattığını tespit etmiştir. 27 AB ülkesinde vergi takozu ile işsizlik arasındaki ilişkiyi panel regresyon yöntemiyle inceleyen Dolenc ve Laporšek (2010), 1999-2008 dönemi verileriyle vergi takozundaki artışın işsizlik oranını yükselttiğini tespit etmiştir. Hazans (2011), 30 Avrupa ülkesi örnekleminde 2004-2009 dönemine ait veriler ile vergi takozundaki %1'lik artışın kayıt dışı istihdamı %0,2 arttırdığına yönelik bulgulara erişmiştir.

Trpeski ve Tashevskaja (2012), OECD, AB ve AB'ye aday toplam 43 ülke örneklemini ile kümeleme analizi yöntemi kullanarak vergi takozu ile istihdam-işsizlik bağlantısını ele aldıkları araştırmada, yüksek vergi takozunun, özellikle gelişmiş ekonomilerde daha düşük istihdam seviyesine işaret ettiğini doğrulamıştır. Catalano ve Pezzolla (2015), İtalya'da dinamik stokastik genel denge modeli yardımı ile vergi takozunda indirim sağlayan yapısal reformların, istihdam ve GSYH düzeylerini yükseltici etkiler yaratarak ekonomik aktiviteyi teşvik ettiğini tespit etmiştir. Attinasi vd. (2016), 30 OECD üyesi ülke örneklemini ile 1979-2014 dönemi verilerini baz alarak vergi takozu ile istihdam arasındaki olumsuz ilişkiyi doğrulamıştır. 2001-2013 dönemi verileri ile 23 OECD ülkesinde vergilendirmenin kayıt dışı ekonomi üzerindeki etkisini ele alan Albulescu vd. (2016), panel genelleştirilmiş momentler yöntemi (GMM) modeli ile ortalama vergi takozundaki artışın kayıt dışı ekonomi üzerinde olumlu etkiler yarattığını tespit etmiştir. Radu vd. (2018), OECD ve AB üyesi olmak üzere 41 ülke örneklemindeki araştırmalarında hiyerarşik küme analizini kullanarak vergi takozu ile istihdam oranı arasındaki ilişkiyi ele almıştır. Analiz bulguları, düşük vergi takozu oranının yüksek istihdam oranını desteklediği yönündedir. Yılcı vd. (2019), gelişmekte olan ülke kategorisinde yer alan OECD ülkelerinde, 2000-2017 dönemi verileri ile vergi takozu ile işsizlik oranı arasındaki ilişkiyi Konya (2006) panel nedensellik testi ile incelemiştir. Analiz bulgularında Macaristan, Meksika ve Polonya'da vergi takozundan işsizliğe doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisinin varlığı doğrulanmıştır. Zimčík (2020), 2000-2016 dönemi verileri ile 25 OECD ülkesinin ele alındığı araştırmada, GMM yöntemi ile vergi takozundaki artışın yüksek işsizlik oranına neden olduğu doğrulanmıştır. 2000-2019 dönemine ait verilerle G7 ülkelerinde vergi takozu ile işsizlik oranı bağlantısını panel veri analiz yöntemi ile ele alan Günel (2020), uzun dönemde pozitif bir ilişkiyi doğrulamıştır. 36 OECD ülke örneklemini ile ele alınan bir diğer araştırmada Topal ve Bölükbaşı (2020), 2000-2015 dönemi verileri ile vergi takozu artışının üretimi ve istihdamı azalttığını tespit etmiştir. Benzer bir ampirik araştırma ile 36 OECD ülkesi örnekleminde Akalın (2021), vergi takozundaki artışın 2000-2019 döneminde kadın ve erkek işsizlik oranını yükselttiğini tespit etmiştir. Kadın ve erkek istihdam oranları bağlamında yapılan benzer bir araştırmada Nalbant Efe ve Yılmaz (2022), 36 OECD ülkesine ait 2000-2019 dönemi panel veri analizine dayanarak, kadın istihdamının erkek istihdamına göre vergi takozundan daha fazla etkilendiğini ortaya koymuştur. Ayrıca, vergi takozunun istihdam üzerindeki olumsuz etkisinin düşük gelir grubundaki bireylerde ya çok sınırlı olduğu ya da hiç görülmediği sonucuna ulaşılmıştır. Ömür (2022), OECD'ye üye 34 ülkede 2006-2021 dönemi verileriyle ve panel veri analiz yöntemiyle vergi takozu ile işsizlik arasındaki istatistiksel açıdan anlamlı ve pozitif ilişkiyi doğrulamıştır. Özen Atabey ve Karakuş (2023), 2000-2022 dönemi verileri ile sekiz gelişmekte olan ülkede (Türkiye, Şili, Çekya, Yunanistan, Macaristan, Kore, Meksika ve Polonya) vergi takozunun işsizlik ve

ekonomik büyüme üzerindeki etkisini ele almıştır. Araştırmada panel fourier eşbütünlük ve nedensellik testleri ile IFE tahmincisi kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre vergi takozu ile ekonomik büyüme arasında negatif; vergi takozu ile genç işsizlik arasında pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir.

Vergi takozunun işsizlik ve istihdam oranları üzerindeki etkilerine yönelik olarak literatürdeki genel bulguların aksine farklı araştırma sonuçları üreten ampirik araştırmalar da söz konusudur. Bu araştırma örneklerinden Atoyan ve Rahman (2017) 37 Avrupa ülkesinde 2006-2016 döneminde vergi takozu ile kadın istihdamı, erkek istihdamı ve toplam istihdam arasındaki ilişkiyi incelemiştir ve vergi takozu ile tüm istihdam türleri arasında anlamlı ilişki saptayamamıştır. Öztürk (2021), seçili AB geçiş ekonomisinde, 2000-2019 dönemi verileriyle vergi takozu ile sosyal güvenlik katkı paylarının işsizlik oranı üzerindeki etkisini eşbütünlük ve nedensellik testleri ile incelemiştir. Araştırma bulguları, vergi takozu ile işsizlik arasında çift yönlü nedenselliğe işaret ederken; eşbütünlük analiz bulguları vergi takozunun işsizlik üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığını doğrulamıştır.

Vergiler ile DYY arasındaki ilişki, ekonomik büyüme ve uluslararası rekabet açısından önemli bir konu olarak öne çıkmaktadır. DYY, ülkelerin sermaye birikimini artırarak büyüme potansiyelini güçlendirmekte ve iş gücü piyasasını olumlu etkilemektedir. Ancak, yabancı yatırımcılar bir ülkeye yatırım yaparken vergi politikalarını dikkate almakta ve bu politikalar, yatırım kararlarının şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır (De Mooij ve Ederveen, 2003). Çeşitli vergi türleri ve uygulanan vergi politikaları, bir ülkenin yatırım ortamını doğrudan etkileyerek yabancı yatırımcıların o ülkeye sermaye getirme kararlarını şekillendirebilmektedir. Bu etkiler, yapılan bazı ampirik araştırmalara konu olmuştur (Hartman, 1984; Gastanaga vd., 1998; Grubert ve Mutti, 1991; Loree ve Guisinger, 1995; Hsiao ve Shen, 2003; Haufler ve Stöwhase, 2003; Desai vd., 2004; Vlahinic-Dizdarevic ve Biljan August, 2005; Edmiston vd., 2004; Jensen, 2007; Barthel vd., 2010; Beck ve Chaves, 2011; Jelil vd., 2017; Şaşmaz ve Yayla, 2018; Yıldırımçakar vd., 2021). Vergi takozu özelinde ulusal ve uluslararası literatür incelendiğinde; vergi takozunun DYY üzerindeki etkilerine ilişkin çok kısıtlı sayıda araştırma söz konusudur. Bu araştırma örneklerinden Hajkova vd. (2007) araştırmalarında, kurumlar vergisi de dahil olmak üzere vergi takozlarının, OECD ülkelerinde DYY'nin yer seçimini önemli ölçüde etkilediğini ve yabancı yatırımı çekmek için vergilendirmenin ötesinde çeşitli politika faktörlerinin dikkate alınmasının önemini vurgulamışlardır. 28 ülke örnekleme ile ele alınan araştırmada yüksek işçilik maliyetleri, yasal engeller ve rekabet gibi yerel kısıtlamaların (vergi takozu), DYY stoklarını azaltma eğiliminde olduğu sonucuna erişilmiştir. Egger ve Radulescu (2011), iş gücünün vergilendirilmesinin kâr üzerindeki etkisini ve dolayısıyla çok uluslu şirketlerin merkezlerinin yeri konusunda aldıkları kararları ele almıştır. 2002 yılı için 52 ülke örnekleminin ele alındığı kısmi denge modeli bulgularına göre çalışanların vergi yükünün daha yüksek olmasının emeği

azalttığı, bu durumun da şirketlerin üretim maliyetlerini arttırdığı ve verimliliği azalttığı tespit edilmiştir. Ayrıca, iş gücü üzerindeki vergi yükünün doğrudan yabancı yatırım stokları açısından daha az teşvik edici olduğu tespit edilmiştir. Roussos (2015), iş gücü üzerindeki vergi takozlarının DYY kararları üzerindeki etkisini AB üyesi 15 ülke örneklemleri ile çekim modeli yaklaşımıyla analiz etmiştir. Araştırma bulgularına göre genel olarak vergi takozlarının ve çalışan sosyal güvenlik katkı paylarının, DYY kararlarını olumsuz etkilediği tespit edilmiştir. Dökmen ve Kaygusuz (2019), 1996-2016 dönemi verileri ile AB'ye üye 21 ülke için statik panel veri analizi yöntemi ile vergi takozunun DYY üzerindeki etkisini incelemiştir. Bağımlı değişkenin DYY girişlerinin GSYH'ye oranı, gayrisafi sabit sermaye birikiminin GSYH içindeki payı, reel efektif döviz kuru endeksi, GSYH'nin yıllık büyüme oranı kontrol değişkeni olarak kullanılmıştır. Araştırma bulgularında vergi takozu ile DYY arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki belirlenmemiştir. Sandalcı (2022), OECD üyesi ülke örneklemleriyle 2000-2019 dönemi verileri ile vergi takozu, DYY ve işsizlik arasındaki ilişkiyi ele almıştır. Dumitrescu-Hurlin (2012) panel nedensellik testi ve panel FMOLS yönteminin kullanıldığı araştırma bulgularına göre vergi takozundan işsizlik oranına çift yönlü, DYY'den işsizlik oranına tek yönlü, vergi takozundan DYY'ye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Vergi takozundan DYY'ye doğru anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Literatürdeki araştırmalar genel olarak değerlendirildiğinde; vergi takozunun ağırlıklı olarak işsizlik, iş gücü verimliliği, istihdam, kayıt dışı ekonomi ve ekonomik büyüme değişkenleri ile ilişkilendirildiği, vergi takozunun DYY üzerindeki etkisine ilişkin literatürün ise çok kısıtlı olduğu görülmektedir. Kısıtlı olan bu araştırmalardaki çoğunluk bulgular, vergi takozu ile DYY arasında negatif bir ilişkiye işaret etmektedir. Bu çerçevede, araştırmada verisine erişilen 37 OECD ülke örneklemleri ile bu bağlantı panel veri analiz yöntemleriyle ele alınmıştır.

3. Veri Seti, Yöntem ve Bulgular

Bu araştırmada, 37 OECD üyesi ülke örneklemleri ile 23 yıllık (2000-2022) bir dönem için vergi takozunun DYY üzerindeki etkisinin ele alınması amaçlanmıştır. Araştırmada, OECD üyesi ülkelerin örneklemler alınmasında, OECD tarafından 2000 yılı bazlı yayımlanan vergi takozu verilerinin büyük önemi söz konusudur. OECD'nin yayımladığı raporlarda, çalışanların ücret gelirleri üzerindeki vergi ve benzeri yükler ortaya konulmakta; farklı medeni durum ve çalışma koşullarına sahip birey veya aileler için çocuk sayısı gibi faktörler de dikkate alınarak çoklu veriler üretilmektedir. Araştırma modelinde DYY bağımlı değişken; vergi takozu, ekonomik büyüme ve enflasyon oranı göstergeleri bağımsız değişken olarak kullanılmıştır. Araştırma modeli kurgulanırken Groppe ve Kostial (2000), Roussos (2015) ile Dökmen ve Kaygusuz (2019) araştırmalarından yararlanılmıştır. Vergi takozu, bir ekonomideki vergi sisteminin etkinliğini ve iş gücü üzerindeki

vergi yükünü ölçen önemli bir gösterge olup makroekonomik göstergelerle bağlantılıdır. DYY ise bir ülkedeki iş ortamı, yatırım ortamı ve vergi politikalarının etkisi altında değişebilmektedir. DYY, bir ülkenin dış ekonomik ilişkilerini ve uluslararası sermaye akışlarını etkileyen bir değişken olduğundan, vergi politikalarıyla olan ilişkisi önemlidir. Araştırma modelinde ekonomik büyüme ve enflasyon oranı göstergelerinin kontrol değişkeni olarak kullanılmasının birkaç temel nedeni vardır. Bu değişkenler, DYY üzerinde etkili olan önemli faktörlerdir ve modele dahil edilmeleri, bağımsız değişkenlerin (örneğin, vergi takozunun) etkilerinin doğru bir şekilde analiz edilmesine, analiz sonuçlarının doğruluğunun ve açıklayıcılığının artırılmasına katkı sağlamaktadır. Ekonomik büyüme değişkeni, bir ekonominin büyüklüğünü ve gelişmişliğini ölçen önemli bir göstergedir. Yüksek ekonomik büyüme oranı, genellikle yabancı yatırımcılar için cazip bir iş ortamı sunmaktadır. Büyüyen bir ekonomi, artan tüketici talebi, daha büyük bir pazar ve yüksek yatırım getirisi anlamına gelmektedir. Bu durum, DYY'yi olumlu yönde etkileyebilmektedir. Ekonomik büyüme, DYY'nin bir belirleyicisi olabileceğinden, modelde kontrol edilmezse vergi takozunun DYY üzerindeki etkisini abartabilmekte veya yanlış bir şekilde yönlendirebilmektedir. Enflasyon ise genel fiyat düzeyinin bir yansıması olarak ülkelerin genel ekonomik koşullarını etkileyen önemli bir faktördür. Yüksek enflasyon oranları, makroekonomik istikrarsızlık ve öngörülemezlik anlamına gelmektedir. Bu durum, yabancı yatırımcıların kararlarını olumsuz etkileyebilmekte; çünkü yüksek enflasyon yatırımın getirisini azaltabilmekte ve işletme maliyetlerini artırabilmektedir. Enflasyon oranı, DYY üzerinde önemli bir etkiye sahip olabileceğinden, bu değişken kontrol edilmezse DYY üzerindeki etkiler yanlış bir şekilde diğer bağımsız değişkenlere (örneğin, vergi takozuna) atfedilebilmektedir. Bu da modelin geçerliliğini ve güvenilirliğini azaltabilmektedir. Bu nedenlerle, ekonomik büyüme ve enflasyon gibi iki temel makroekonomik gösterge, takip edilen araştırmalar da dikkate alınarak, kontrol değişkeni olarak kullanılmıştır. Araştırma, klasik panel veri analiz yöntemiyle ele alınmıştır. Panel veri analizi, kesit verisi (farklı ülkeler) ile zaman serisi verisini (aynı ülkedeki yıllık veriler) birleştirerek daha güçlü ve genel sonuçlar elde edilmesini sağlamaktadır. OECD ülke örnekleminde vergi takozunun DYY üzerindeki etkisinin güçlü bir şekilde ortaya konulabilmesi için farklı ülke ve uzun bir dönem bazında verilerin incelenmesi gereklidir. Panel veri analizi, bu gereksinimleri karşılayan bir yöntem olarak araştırmanın geçerliliğini ve güvenilirliğini artırmaktadır. Tablo 1'de araştırma değişkenlerinin özet bilgileri sunulmuştur. Araştırmada değişkenler arasındaki ölçek farklılıklarını azaltabilmek adına ekonomik büyüme değişkeni doğal logaritmik formda kullanılmıştır. Araştırmaya OECD üyesi şu ülkeler dahil edilmiştir: Avustralya, Avusturya, Belçika, Kanada, Şili, Kosta Rika, Çekya, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, Macaristan, İzlanda, İrlanda, İsrail, İtalya, Japonya, Güney Kore, Letonya, Litvanya, Lüksemburg, Meksika, Hollanda, Yeni Zelanda, Norveç, Polonya, Portekiz,

Slovak Cumhuriyeti, Slovenya, İspanya, İsveç, İsviçre, Türkiye, Birleşik Krallık, Amerika Birleşik Devletleri. Kolombiya ise vergi takozu verisi bulunamadığı için analiz dışı bırakılmıştır.

Tablo 1: Değişken Özet Bilgileri

Değişken	Tanımları (Kaynak)
DYY	Doğrudan Yabancı Yatırımlar, Net Girişler (GSYH'nin %'si) (IMF, Uluslararası Finansal İstatistikler)
Vergi Takozu	Vergi Takozunun İşverenin Toplam Maliyeti İçindeki Oranı (Çocuksuz, Ortalama Kazancın %100'üne Sahip Bekar Kişi) (OECD, Vergi İstatistikleri)
GSYH	Kişi Başına Düşen Gayrisafi Yurt İçi Hasıla (Sabit 2015 ABD doları) (Dünya Bankası, Ulusal Hesaplar İstatistikleri)
Enflasyon	GSYH Deflatörü (%) (Dünya Bankası, Ulusal Hesaplar)

Tablo 2'de, 37 ülkenin 23 yıllık veri setinden elde edilen değişkenlere ait ortalama, standart sapma, maksimum değer, minimum değer ve gözlem sayısı gibi betimsel istatistikler sunulmuştur. DYY değişkeninin OECD ülkeleri ortalaması 4,5625 olarak tespit edilmiştir. Vergi takozu, 37 ülke genelinde işverenlere olan maliyet oranının ortalama 36,1271 olduğunu göstermektedir. Ayrıca, kişi başına düşen GSYH'nin 37 ülke için ortalama değeri 10,2548 olarak hesaplanmıştır. GSYH deflatörü cinsinden enflasyon oranının OECD ülkeleri için ortalaması 3,257 olarak bulunmuştur. Bununla birlikte ortalamadan sapma oranı en yüksek değişkenin DYY, en düşük değişkenin ise GSYH olduğu görülmektedir.

Tablo 2: Tanımlayıcı İstatistikler

Değişken	Ortalama	Standart Sapma	Maksimum	Minimum	Gözlem Sayısı
DYY	4,5625	19,6249	234,2487	-394,4716	851
Vergi Takozu	36,1271	10,4277	57,1036	7,0000	851
GSYH	10,2548	0,6759	11,6299	8,6984	851
Enflasyon	3,2569	5,3122	96,0361	-9,6536	851

Araştırmada statik panel veri analizi kullanılmıştır. Bir zaman serisini istatistiksel olarak analiz etmeden önce, o seriyi oluşturan sürecin zaman boyunca sabit olup olmadığının başka bir ifade ile durağanlığının araştırılması gerekir. Hem zaman hem de birim olarak yeterli sayıda veri bulunduğu için panel birim kök testi kullanılmıştır. Panel birim kök testlerinin gruplandırılmasında birimler arasında korelasyonun varlığı incelenmektedir. Panel veriler için birimler arasında korelasyon olması testlerin asimptotik özelliklerini etkilemektedir. Hangi tür birim kök testlerinin uygulanacağını belirlemek için birimler arası korelasyon ve yatay kesit bağımlılığı analizleri kullanılmaktadır. Birinci kuşak testler, birimler arasında korelasyon olmadığını varsaymaktadır (Yerdelen Tatoğlu,

2012a:199). Pesaran (2004), zaman boyutunun (T), birim boyutundan (N) az olduğu panel veri setlerinde birimler arası korelasyonu belirlemek amacıyla Breusch Pagan LM testine alternatif olarak aşağıdaki test istatistiğini önermiştir. Pesaran'ın CD testi için istatistik (Yerdelen Tatoğlu, 2012b:216-217):

$$CD = \sqrt{\frac{2T}{N(N-1)}} (\sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \hat{\rho}_{ij}) \quad (1)$$

Eşitlik (1)'de $\hat{\rho}_{ij}$ i,j kalıntı korelasyon katsayısıdır ve Breusch Pagan LM testinde olduğu gibi hesaplanmaktadır. Test istatistiği, $d=(N(N-1)/2)$ serbestlik derecesi ile χ_2 dağılmaktadır. Birimler arası korelasyonun olmadığı yokluk hipotezi altında $N \rightarrow \infty$ ve T yeterli büyüklükte iken $CD \rightarrow N(0,1)$ 'dir. Monte Carlo benzetimleri $N>T$ olduğu zaman standart Breusch-Pagan LM testinin performansının kötü, Pesaran'ın CD testinin iyi olduğunu göstermiştir. Tablo 3'te Pesaran (2004) birimler arası korelasyon test sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 3: Pesaran CD Birimler Arası Korelasyon Testi Sonuçları

CD Test İstatistiği	Olasılık Değeri
18,712	0,000

Pesaran (2004) CD test sonuçlarına göre birimler arası korelasyonun olmadığına dair yokluk hipotezi reddedilmiştir. Diğer bir ifade ile birimler arası korelasyon söz konusudur. Bu durumda, birimler arası korelasyonun etkisini hafifletebilmek için yatay kesit ortalamalarından fark alınmış serilere yatay kesit bağımlılık çerçevesinde dirençli 2. nesil birim kök testlerinden LLC birim kök testi kullanılmaktadır (Levin vd., 2002; Yerdelen Tatoğlu, 2017:68; Demirel, 2024). Bu çerçevede, bu araştırmada birinci kuşaktan dönüştürülen ikinci kuşak LLC panel birim kök testi uygulanmıştır.

Levin ve Lin (1992) tarafından ortaya koyulan ve Levin vd. (2002) tarafından genişletilen birim kök testinin bütün birimler için aynı otoregresif parametreye sahip olduğu varsayılmaktadır. Değişkenin durağanlığının araştırılabilmesi için sabitsiz, sabitli ve sabitli/trendli olmak üzere üç modelden yola çıkılmaktadır. Testte yokluk hipotezi seride genel bir birim kök vardır şeklinde iken; alternatif hipotezin ise olmadığına yöneliktir. LLC panel birim kök testinde istatistik değeri ile tablo değeri karşılaştırıldığında yokluk hipotez reddedilirse serinin durağan olduğuna kanaat getirilmektedir. Bu duruma göre Tablo 4'teki birim kök testi sonuçlarında olasılık değerleri yani istatistiksel önem seviyeleri dört değişken için de 0,01'den küçük olduğu için yokluk hipotezi dört değişken için de reddedilmektedir. Bu sonuca göre serilerin tamamının durağan olduğu, yani birim kök içermediği şeklindedir.

Tablo 4: İkinci Kuşak LLC Birim Kök Test Sonuçları

Değişkenler	Düzeltilmiş t Değeri	Olasılık Değeri
DYY	-7,2122	0,0000
Vergi Takozu	-3,2523	0,0006
GSYH	-15,0043	0,0000
Enflasyon	-3,7392	0,0001

Araştırma değişkenleri seviyede durağan özellikler gösterdiği için klasik panel modelleri kullanılarak analizler ilerletilmiştir. Sabit etkiler ve rassal etkiler yaklaşımlarından hangisinin modeller için uygun olduğunun belirlenmesi gerekmektedir. Bu noktada uygun modelin belirlenebilmesi için Hausman (1978) test istatistiğinden yararlanılmaktadır (Green, 2003:301). Testte, sabit etkili tahmincinin tutarlı ve yansız olduğu varsayımından yola çıkılmaktadır. Bu testte, yokluk hipotezi rassal etkiler modelinin, alternatif hipotez ise sabit etkiler modelinin uygun olduğu şeklindedir (Baltagi, 2005:66). Hausman testi sonuçlarına göre $\chi^2 = 3,54$ sonucuna ulaşılmıştır. Sonucun olasılık değeri 0,3156 bulunmuştur. Yokluk hipotezi %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyinde reddedilemediğinden, rassal etkiler modelinin uygun olduğuna karar verilmiştir.

Rassal etkiler modeli, birimlerden örneklerin tesadüfi şekilde çekildiğini ve birimler arasındaki farklılıkların tesadüfi olduğunu varsayan bir yöntemdir. Bir panel veri modeli aşağıdaki şekli ile ele alınmaktadır (Yerdelen Tatoğlu, 2012b:104):

$$Y_{it} = \beta_0 + \beta_1 X_{1it} + \beta_2 X_{2it} + \dots + \beta_k X_{kit} + u_{it} \quad (2)$$

Tesadüfi etkiler modelinde birim etki sabit olmadığından sabit parametre içerisinde değil, tesadüfi olduğundan hata payı içerisinde yer almaktadır. Dolayısıyla burada hata terimi $u_{it} = \xi_{it} + \mu_i$ şeklinde ifade edilebilmektedir. Burada ξ_{it} artık hataları gösterirken μ_i birim hatayı göstermektedir. Yani μ_i , i yatay kesit birimin sabitini temsil etmektedir. Rassal etkiler modeli sonuçları Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5: Rassal Etkiler Model Sonuçları

DYY (Bağımlı Değişken)	Katsayı değeri	Olasılık Değeri
Vergi Takozu	-0,0376	0,582
GSYH	0,751	0,454
Enflasyon	-0,0612	0,638
Sabit Terim	-1,55	0,884

Tablo 5 incelendiğinde; sabit terim, vergi takozu, GSYH ve enflasyon değişkenlerinin DYY üzerindeki etkisi istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Verilerin yorumlanması açısından daha doğru bilgilere ulaşmak için diagnostik kontroller yapılmıştır. İlk olarak tesadüfi etkiler modelinde Levene, Brown ve Forsythe değişen varyans analizi yapılmıştır. Snedecor F tablosuna göre karşılaştırılan sonuçlar Tablo 6’da gösterilmiştir.

Tablo 6: Modelin Değişen Varyans Analizi Sonuçları

	Snedecor F	Serbestlik Derecesi	Olasılık Değeri
W0	8,689	df (36, 814)	0,000
W50	7,071	df (36, 814)	0,000
W10	7,350	df (36, 814)	0,000

Tablo 6’da sunulan Levene, Brown ve Forsythe istatistikleri (W0, W50, W10) serbestlik dereceli Snedecor F tablosu ile mukayese edilerek birimlerin varyansları eşittir, şeklinde kurulan yokluk hipotezi reddedilmiştir. Modelde birimlerin varyanslarının eşit olmadığı yani değişen varyans sorunu olduğu anlaşılmaktadır. Otokorelasyon kontrolü için Durbin-Watson ve Baltagi-Wu’nun yerel en iyi değişmez testi kullanılmıştır. Sonuçlar Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7: Modelin Otokorelasyon Analizi Sonuçları

Testler	Değerler
Modifiye Edilmiş Durbin-Watson Testi	1,533
Baltagi-Wu Testi	2,056

Tablodaki değerlerin ikiye yakın olması birinci mertbe otokorelasyon olmadığını iddia eden sıfır hipotezinin reddedilemeyeceği anlamına gelmektedir. Tablo 7’ye göre Baltagi-Wu testi için otokorelasyon yoktur, sonucu görülmektedir. Çünkü katsayı değeri 2 ya da 2’ye yakın olması gereken değer 2,056 bulunmuştur. Fakat Durbin-Watson’a göre 1. dereceden otokorelasyon vardır. Çünkü değer 2’ye uzak bir sonuçtur. Genel bir değerlendirmede rassal etkiler modelinde değişen varyans ve otokorelasyon sorunu olduğu görülmektedir. Bu durumda otokorelasyon ve değişen varyansın olduğu durumda yapılabilecek olan esnek genelleştirilmiş en küçük kareler dirençli tahmin ediciler ile analize devam edilmiştir.

Esnek genelleştirilmiş en küçük kareler tahmincisi panel veri modellerinde heteroskedasite (değişen varyans) yanında dönemsel ve uzamsal korelasyonu göz önünde bulunduran ilk çalışma Parks (1967) tarafından yapılmıştır. Parks ve daha sonra Kmenta (1986) tarafından tanımlanan esnek genelleştirilmiş en küçük kareler yöntemi temelli bir algoritma önermiştir. Bu yaklaşımda sırası ile incelenen model en küçük kareler yöntemi ile tahmin edilmekte, daha sonra elde edilen kalıntılar otokorelasyon ve heteroskedasiteyi hesaplamak için kullanılmakta ve tekrar genelleştirilmiş en küçük kareler yöntemi ile tahmin yapılmaktadır (Yerdelen Tatoğlu, 2012b:253). Rassal etkiler modeli esnek genelleştirilmiş en küçük kareler sonuçları Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8: Rassal Etkiler Modeli Esnek Genelleştirilmiş En Küçük Kareler Sonuçları (Heteroskedasite, Birimler Arası Korelasyon ve Tüm Birimler için Genel AR (1) Korelasyon)

DYY (Bağımlı Değişken)	Katsayı Değeri	Olasılık Değeri
Vergi Takozu	-0,160	0,000
GSYH	0,360	0,000
Enflasyon	-0,059	0,000
Sabit Terim	7,998	0,000
Ki-kare Testi (χ^2)	410,65	0,000

Modelin genel anlamlılığını gösteren ki-kare testi değeri 410,65 ve olasılık değeri 0,000 ile genel olarak anlamlı bir duruma gelmiştir. Modele bakıldığı zaman vergi takozundaki %1'lik artış, bağımlı değişken olan DYY'yi %0,160 azaltmaktadır. Diğer bir ifade ile 37 OECD üyesi ülke örnekleminde vergi takozundaki artışların DYY'yi azalttığı görülmüştür. Diğer taraftan, GSYH değerinde %1'lik artış DYY'yi %0,360 oranında arttırmaktadır. GSYH deflatörünü gösteren enflasyondaki %1'lik bir artış ise DYY'yi %0,059 oranında azaltmaktadır. Bulgular genel olarak incelendiğinde, vergi takozu ve enflasyondaki artışlar DYY'yi azaltırken; ekonomik büyümeyi arttırmaktadır.

Sonuç ve Değerlendirme

DYY, bir ülkenin sınırları dışındaki bir ülkeye yapılan uzun vadeli yatırımları ifade etmektedir. DYY'nin bir ülkeye çekilmesinde makroekonomik göstergeler, siyasi istikrar, yasal düzenlemeler, vergi politikaları ve altyapı gibi birçok faktör etkili olabilmektedir. Yabancı yatırımcılar, bu faktörleri dikkatle değerlendirerek kendileri için en avantajlı koşulları sunan ülkelere yatırım yapmaktadır. Ülkelerin vergi politikaları da bu noktada bu yatırımların ülkelere çekilmesinde kritik bir rol oynamaktadır. Düşük vergi oranları, vergi teşvikleri ve çifte vergilendirme anlaşmaları, yatırımcılar için bir ülkeyi daha cazip hale getiren unsurlardır. Diğer yandan, yüksek vergiler, kâr transferine getirilen sınırlamalar ve karmaşık vergi düzenlemeleri yatırımlara caydırıcı etki yapabilmektedir. Bu nedenle, ülkeler yabancı sermayeyi çekmek için vergi politikalarını dikkatle belirlemede ve rekabetçi vergilendirme stratejileri geliştirmektedir. Bir işverenin çalışan için ödediği toplam maliyet ile çalışanın eline geçen net ücret arasındaki farkı içeren vergi takozu da DYY'yi etkileyebilme potansiyeli barındırmaktadır. Özellikle yabancı yatırımcılar, yatırım yapacakları ülkelerin ekonomik ve hukuki altyapısına ek olarak iş gücü üzerindeki vergi yükünü de dikkate aldıklarından, vergi takozunun yatırımlar üzerindeki etkisi büyük merak uyandırmaktadır. Bu merak katkı sunmak amacı ile araştırmada 2000-2022 dönemi verileri ile 37 OECD ülke örnekleminde vergi takozunun DYY üzerindeki etkisi panel veri analiz yöntemi ile ele alınmıştır. Araştırmada kurulan modelde, ekonomik büyüme ve enflasyon göstergeleri kontrol değişkenler olarak kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan Levin vd. (2002) panel birim kök testi bulgularına göre değişkenler seviyede durağan

özellikler gösterdiği için klasik panel modelleri kullanılarak analizler iletirilmişir. Rassal etkiler modeli esnek genelleştirilmiş en küçük kareler sonuçlarına göre vergi takozundaki %1'lik bir artışın, DYY'yi %0,16 oranında azalttığı görülmüştür. Diğer bir ifade ile vergi takozundaki artış, DYY'yi azaltmaktadır. Diğer taraftan, enflasyondaki artış DYY'yi azaltırken, ekonomik büyümeyi ise arttırmaktadır.

Vergi takozu ile DYY arasındaki negatif ilişkiye dair bu araştırmada elde edilen bulgular, literatürde Hajkova vd. (2007), Egger ve Radulescu (2011) ile Roussos (2015) tarafından yapılan çalışmaların sonuçlarıyla örtüşmektedir. Hajkova vd. (2007), vergi takozunun OECD ülkelerinde DYY'nin yer seçiminde önemli bir faktör olduğunu ve yerel kısıtlamaların (yüksek işçilik maliyetleri, yasal engeller) DYY stoklarını azalttığını belirtmiştir. Ancak, Hajkova vd.'nin (2007) çalışmasında kurumlar vergisi gibi ek değişkenlerin etkisi ele alınmıştır. Bu durum, bu araştırma için vergi takozunun etkisini daha net bir şekilde izole etmeye olanak sağlamıştır. Egger ve Radulescu (2011), iş gücünün vergilendirilmesinin üretim maliyetlerini artırdığı ve bu durumun DYY stoklarını teşvik edici olmadığı yönündedir. Bununla birlikte Egger ve Radulescu'nun (2011) araştırması yalnızca 2002 yılına odaklanırken bu araştırma (2000-2022) geniş bir zaman aralığını kapsayarak uzun dönem etkileri ortaya koymaktadır. Roussos (2015), AB üyesi 15 ülke üzerinde yaptığı çalışmada, vergi takozunun DYY üzerindeki olumsuz etkisini çekim modeli yaklaşımı ile tespit etmiştir. Analiz yöntemlerinde bir farklılık söz konusu olmakla beraber her iki araştırma sonuç itibarıyla benzer bir bulguya işaret etmektedir. Vergi takozu ile DYY arasında anlamlı bir ilişki tespit edemeyen Dökmen ve Kaygusuz (2019), AB ülkelerinin ağırlıkta olduğu bir örnekleme ve yöntemsel olarak statik panel veri analizinin kullanıldığı dikkate alındığında, farklı sonuçların ortaya çıkması beklenebilmektedir. Sandalcı (2022), vergi takozu ile DYY arasında tek yönlü bir nedensellik ilişkisi tespit etmiş, ancak anlamlı bir etkiden söz edilememiştir. Bu farklılığın, kullanılan yöntemlerden ve veri seti döneminden kaynaklandığı düşünülebilmektedir.

Vergi takozundaki artışın OECD üyesi ülkelere olan DYY'yi azaltıcı bir etki oluşturması bazı politik çıkarımların yapılmasını da beraberinde getirmektedir. Vergi takozunun yüksekliği, iş gücü maliyetlerini artırarak özellikle emek-yoğun sektörler için yabancı yatırımları sınırlamaktadır. Bu doğrultuda, iş gücü üzerindeki vergi yüklerini azaltacak reformların hayata geçirilmesi önemlidir. Gelir vergisi ve sosyal güvenlik primlerini düşürmeye yönelik düzenlemeler, yatırımcılar için daha cazip bir iş ortamı yaratabilmektedir. Özellikle emek-yoğun sektörlerle yönelik teşvik politikalarının geliştirilmesi bu sektörlerde yatırım girişini artırabilmektedir. Yabancı yatırım çekmek isteyen ülkeler, yalnızca vergi oranlarını düşürmekle kalmayıp, vergi sistemini basitleştirme ve şeffaflık gibi önlemler de alabilmelidir. Vergi yükünün azaltılmasının yanı sıra yatırımcılara yönelik özel vergi muafiyetleri, indirimler veya kolaylıklar sağlanabilmekte; ayrıca, karmaşık vergi düzenlemelerinin sadeleştirilmesi, uluslararası

yatırımcıların risk algısını azaltarak yatırım kararlarını olumlu yönde etkileyebilmektedir. Vergi politikalarının, DYY kararlarını etkileyen diğer ekonomik faktörlerle uyumlu olması gerekmektedir. Özellikle enflasyon oranları ve ekonomik büyüme gibi makroekonomik göstergeler dikkate alınmalı, vergi politikaları enflasyonu kontrol altına alan ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi destekleyen bir çerçevede tasarlanmalıdır. İstikrarlı ve öngörülebilir bir ekonomik ortam, yatırımcıların ilgisini artıracaktır. OECD ülkeleri arasındaki vergi rekabeti, çeşitli stratejilere yol açarken vergi gelirlerinde azalma ve aşağı yönlü vergi rekabeti gibi olumsuz etkiler doğurabilmektedir. Bu nedenle, OECD ülkeleri rekabetçi ancak adil vergi politikaları oluşturmak için iş birliği yapmalı ve ortak bir vergi tabanı oluşturmalıdır. Yüksek vergi takozunun etkilerini azaltmak için vergi dışındaki teşvik mekanizmaları da devreye alınabilmektedir. Altyapı yatırımları, iş gücü eğitimi programları ve inovasyon teşvikleri gibi dolaylı destekler, yabancı yatırımcıların ilgisini çekebilmektedir. Bu tür teşvikler, yatırımcıların yalnızca maliyet avantajını değil, uzun vadeli sürdürülebilirlik hedeflerini de gözetmesini sağlamaktadır. Vergi takozunun önemli bir bileşeni olan sosyal güvenlik primlerinin, iş gücü maliyetlerini artırıcı etkisi göz önünde bulundurularak sosyal güvenlik finansmanı yeniden düzenlenebilmektedir. İşveren ve çalışan üzerindeki yüklerin dengelenmesi, dolaylı vergiler veya diğer kaynaklarla desteklenerek daha sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulabilmektedir. Son olarak, vergi takozunun etkileri sektörler arasında farklılık gösterebilmekte; emek-yoğun sektörlerde bu etkiler daha belirgin olurken, teknoloji-yoğun sektörlerde farklı faktörler yatırım kararlarını şekillendirebilmektedir. Bu bağlamda, sektörel teşvik politikaları geliştirilerek, vergi takozundan daha fazla etkilenen sektörlere özel destek programları uygulanmalıdır. Bu politikalar, yatırımları artırmanın yanı sıra ekonomik büyümeyi ve istihdamı da destekleyecek kapsamlı bir strateji sunmaktadır.

Bu araştırmanın bazı sınırlılıkları söz konusudur. Araştırmanın kapsamını 2000-2022 dönemi verileri ile 37 OECD üyesi ülke oluşturmuştur. Ayrıca, siyasi istikrar, ticaret politikaları, altyapı ve hukuki düzenlemeler gibi yabancı yatırımlar üzerinde etkili olabilecek diğer faktörler modele dahil edilmemiş; makroekonomik göstergelerden yalnızca ekonomik büyüme ve enflasyon dikkate alınmıştır. Vergi politikalarının detayları, teşvikler ve muafiyetler göz ardı edilmiş; araştırmada çocuksuz, ortalama kazancın %100'üne sahip bekar bir kişinin vergi takoz oranı kullanılmıştır. Uygulanan analiz yöntemi itibarıyla ülke bazında bir değerlendirme yapılmamış, 37 OECD ülke örneklemini üzerinden bulgular üretilmiştir. Bu sınırlılıklar, bulguların yorumlanması ve politika önerilerinin uygulanmasında dikkate alınması gereken önemli unsurlar olarak öne çıkmaktadır.

Gelecekte yapılacak araştırmalar, örneklem kapsamını daraltarak belirli bir coğrafi bölge veya ülke grubu üzerine yoğunlaşabilecektir. Ayrıca, siyasi istikrar, ticaret politikaları ve altyapı gibi etkenlerin modele dahil edilmesi, daha kapsamlı ve derinlemesine bir analiz yapılmasını mümkün

kılabilecektir. Vergi teşviklerinin ve sektörel etkilerin ayrıntılı bir biçimde incelenmesi, gelişmiş ekonometrik yöntemlerin kullanılmasıyla bulguların pekiştirilmesi, literatüre daha sağlam ve kapsamlı bir katkı sağlanmasına olanak tanıyabilecektir.

Kaynakça

- Akalm, G. (2021), "OECD Ülkelerinde Vergi Takozu ve İşsizlik İlişkisi", *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 7(1), 37-49, <https://doi.org/10.20979/ueyd.815697>
- Albulescu, C.T., Tamasila, M. ve Taucean, I.M. (2016), "Shadow Economy, Tax Policies, Institutional Weakness and Financial Stability in Selected OECD Countries", *Economics Bulletin*, 36(3), 1868-1875.
- Atoyan, M.R.V. ve Rahman, J. (2017), "Western Balkans: Increasing Women's Role in the Economy", *International Monetary Fund*, <https://www.imf.org/-/media/Files/Publications/WP/2017/wp17194.aspx> (Erişim Tarihi: 24.08.2024)
- Attinasi, M.G., Berardini, F., De Stefani, R. ve Osterloh, S. (2016), "The Effects of Labour Income Taxes on Labour Market Performance: An Empirical Analysis", https://www.bancaditalia.it/pubblicazioni/altri-atti-convegna/2016-current-issues-fiscal-policy/Attinasi_Berardini_DeStefani_Osterloh.pdf (Erişim Tarihi: 24.08.2024)
- Baltagi, B.H. (2005), *Econometric Analysis of Panel Data*, Third Edition, England: John Wiley&Sons Inc.
- Barthel, F., Busse, M., Krever, R. ve Neumayer, E. (2010), "The Relationship Between Double Taxation Treaties and Foreign Direct Investment", *Tax Treaties: Views From The Bridge-Building Bridges Between Law And Economics*, 3-18, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1756550 (Erişim Tarihi: 24.08.2024)
- Beck, S. ve Chaves, A. (2011), "The Impacts of Various Taxes on Foreign Direct Investment", *University of Delaware, Department of Economics. Working Papers* 11-18.
- Borensztein, E., De Gregorio, J. ve Lee, J.W. (1998), "How Does Foreign Direct Investment Affect Economic Growth?", *Journal of International Economics*, 45(1), 115-135, [https://doi.org/10.1016/S0022-1996\(97\)00033-0](https://doi.org/10.1016/S0022-1996(97)00033-0)
- Buettner, T. ve Wamser, G. (2009), "The Impact of Nonprofit Taxes on Foreign Direct Investment: Evidence from German Multinationals", *International Tax and Public Finance*, 16, 298-320, <https://doi.org/10.1007/s10797-008-9063-2>
- Cassou, S.P. (1997), "The Link Between Tax Rates and Foreign Direct Investment", *Applied Economics*, 29(10), 1295-1301, <https://doi.org/10.1080/00036849700000019>

- Catalano, M. ve Pezzolla, E. (2015), “The Interaction Between The Labour Tax Wedge and Structural Reforms in Italy”, *Revue de l’OFCE*, (5), 185-223.
- De Mooij, R.A. ve Ederveen, S. (2003), “Taxation and Foreign Direct Investment: A Synthesis of Empirical Research”, *International Tax and Public Finance*, 10, 673-693, <https://doi.org/10.1023/A:1026329920854>
- De Mooij, R.A. ve Ederveen, S. (2005), “Explaining the Variation in Empirical Estimates of Tax Elasticities of Foreign Direct Investment”, *Tinbergen Institute Discussion Paper*, No. 2005-108/3.
- Demirel, S. (2024). “Yatırım İşlemlerinin Dijitalleşmesinin Portföy Yönetim Şirketleri Performansına Etkisi Var mıdır?”, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (60), 321-347, <https://doi.org/10.30794/pausbed.1353518>
- Denisia, V. (2010), “Foreign Direct Investment Theories: An Overview of the Main FDI Theories”, *European Journal of Interdisciplinary Studies*, 3, 53-59.
- Desai, M.A., Foley, C.F. ve Hines Jr, J.R. (2004), “Foreign Direct Investment in a World of Multiple Taxes”, *Journal of Public Economics*, 88(12), 2727-2744, <https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2003.08.004>
- Ding, H. (2008), “Can Tax Wedge Affect Labor Productivity? A TSLS Model on OECD Data”, *International Journal of Applied Econometrics and Quantitative Studies*, 5(1), 15-32.
- Dolenc, P. ve Laporšek, S. (2010), “Tax Wedge on Labour and Its Effect on Employment Growth in the European Union”, *Prague Economic Papers*, 4, 344-358.
- Dökmen, G. ve Kaygusuz, F. (2019), “Vergi Takozunun Doğrudan Yabancı Yatırımlar Üzerindeki Etkisi: Avrupa Birliği Örneği”, *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(20), 204-224.
- Dunning, J.H. (1988), *Explaining International Production*, Unwin Hyman Ltd.
- Dunning, J.H. (1998), “Location and the Multinational Enterprise: A Neglected Factor?”, *Journal of International Business Studies*, 29(1), 45-66, <https://doi.org/10.1057/palgrave.jibs.8490024>
- Dunning, J.H. (2000), “The Eclectic Paradigm As An Envelope for Economic and Business Theories of MNE Activity”, *International Business Review*, 9(2), 163-190. [https://doi.org/10.1016/S0969-5931\(99\)00035-9](https://doi.org/10.1016/S0969-5931(99)00035-9)
- Ederveen, S. ve Thissen, L. (2004), “Can Labour Market Institutions Explain Unemployment Rates in New EU Member States?”, *CEPS ENEPRI Working Papers*, 27, 1-47.
- Edmiston, K.D., Mudd, S. ve Valev, N.T. (2004), “Incentive Targeting, Influence Peddling, and Foreign Direct Investment”, *International Tax and Public Finance*, 11(5), 647-660.

- Egger, P. ve Maria Radulescu, D. (2011), "Labor Taxation and Foreign Direct Investment", *The Scandinavian Journal of Economics*, 113(3), 603-636, <https://doi.org/10.1111/j.1467-9442.2011.01653.x>
- Elmeskov, J., Martin, J.P. ve Scarpetta, S. (1998), "Key Lessons for Labour Market Reforms: Evidence from OECD Countries' Experience", *Swedish Economic Policy Review*, 5(2), 205-252.
- Feld, L.P. ve Heckemeyer, J.H. (2011), "FDI and Taxation: A Meta-Study", *Journal of Economic Surveys*, 25(2), 233-272, <https://doi.org/10.1111/j.1467-6419.2010.00674.x>
- Gastanaga, V.M., Nugent, J.B. ve Pashamova, B. (1998), "Host Country Reforms and FDI Inflows: How Much Difference Do They Make?", *World Development*, 26(7), 1299-1314, [https://doi.org/10.1016/S0305-750X\(98\)00049-7](https://doi.org/10.1016/S0305-750X(98)00049-7)
- Green, W.H. (2003), *Econometric Analysis*, Fifth Edition, New Jersey: Prentice Hall.
- Gropp, R. ve Kostial, K. (2000), "The Disappearing Tax Base: Is Foreign Direct Investment Eroding Corporate Income Taxes?", *European Central Bank Working Paper Series*, 31, 1-35.
- Grubert, H. ve Mutti, J. (1991), "Taxes, Tariffs and Transfer Pricing in Multinational Corporate Decision Making", *The Review of Economics and Statistics*, 73(2), 285-293.
- Günel, T. (2020), "G-7 Ülkelerinde Vergi Takozu ve İşsizlik Oranı İlişkisi: Panel Eşbütünleşme Analizi", *Vergi Raporu*, 255, 78-90.
- Güngördü, A. ve Yılmaz, K.G. (2016), "Uluslararası Ticaret ve Yatırım Teorisi Olarak Eklektik Paradigma: Geçmişten Günümüze Bir Bakış", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(3), 1003-1020.
- Hajkova, D., Nicoletti, G., Vartia, L. ve Yoo, K.Y. (2007), "Taxation and Business Environment as Drivers of Foreign Direct Investment in OECD Countries", *OECD Economic Studies*, 2006(2), 7-38, <https://doi.org/10.1787/16097491>
- Hartman, G. (1984), "Tax Policy and Foreign Direct Investment in the United States", *National Tax Journal*, 38(4), 475-487, <https://doi.org/10.1086/NTJ41791979>
- Haufler, A. ve Stöwhase, S. (2003), "Taxes as a Determinant for Foreign Direct Investment in Europe", *CESifo DICE Report*, 1(2), 45-51.
- Hazans, M. (2011), "What Explains Prevalence of Informal Employment in European Countries: The Role of Labor Institutions, Governance, Immigrants, and Growth", *World Bank Policy Research Working Paper*, 5917, 1-59.
- Hodge S.A. ve Hickman B. (2018), "The Importance of the Tax Wedge on Labor in Evaluating Tax Systems", Tax Foundation, <https://files.taxfoundation.org/20190516115623/The-Importance-of-the-Tax-Wedge-on-Labor-in-Evaluating-Tax-Systems.pdf> (Erişim Tarihi: 20.08.2024)

- Hsiao, C. ve Shen, Y. (2003), “Foreign Direct Investment and Economic Growth: The Importance of Institutions and Urbanization”, *Economic Development and Cultural Change*, 51(4), 883-896. <https://doi.org/10.1086/375711>
- Jelil, A.A., Eunice, O.A. ve Festus, A.F. (2017), “Multiplicity of Taxes and Foreign Direct Investment: A Relational Analysis of Nigerian Tax Environment”, *Social Sciences*, 6(4), 91-101, <https://doi.org/10.11648/j.ss.20170604.11>
- Jensen, N.M. (2007), “Fiscal Policy and the Firm: Do Low Corporate Tax Rates Attract Multinational Corporations?”, <http://ssrn.com/abstract=955713> (Erişim Tarihi: 20.08.2024)
- Levin, A. ve Lin, C.F. (1992), “Unit Root Test in Panel Data: Asymptotic and Finite-Sample Properties”, *San Diego: University of California at San Diego*, Discussion Paper, No.92-93.
- Levin, A., Lin, C.F. ve Chu, C.S.J. (2002), “Unit Root Tests in Panel Data: Asymptotic and Finite-Sample Properties”, *Journal of Econometrics*, 108(1), 1-24, [https://doi.org/10.1016/S0304-4076\(01\)00098-7](https://doi.org/10.1016/S0304-4076(01)00098-7)
- Loree, D.W. ve Guisinger, S.E. (1995), “Policy and Non-policy Determinants of US Equity Foreign Direct Investment”, *Journal of International Business Studies*, 26(2), 281-299, <https://doi.org/10.1057/palgrave.jibs.8490174>
- Markusen, J.R. (2002), *Multinational Firms and the Theory of International Trade*, MIT Press.
- Morawski, L. ve Myck, M. (2008), “Klin'-ing up: Effects of Polish Tax Reforms on Those in and on Those Out”, *IZA Discussion Paper*, 3746, 1-32, <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1282968>
- Musah, A., Kodjie, P.K. ve Abdulai, M. (2024), "Short-Term and Long-Term Effects of Foreign Direct Investment on Tax Revenue: Empirical Evidence from an Emerging Economy", *Journal of Humanities and Applied Social Sciences*, 6(4), 331-344, <https://doi.org/10.1108/JHASS-08-2023-0099>
- Nalbant Efe, G. ve Akgül Yılmaz, G. (2022), “OECD Ülkelerinde Vergi Takozunun Kadın ve Erkek İstihdamına Etkilerinin Panel Veri Yöntemi ile Analizi”, *Gazi İktisat ve İşletme Dergisi*, 8(1), 179- 202, <https://doi.org/10.30855/gjeb.2022.8.1.012>
- Nickell, S. ve Layard, R. (1999), “Labor Market Institutions and Economic Performance”, *Handbook of Labor Economics*, 3, 3029-3084, [https://doi.org/10.1016/S1573-4463\(99\)30037-7](https://doi.org/10.1016/S1573-4463(99)30037-7)
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), (2024), “Taxing Wages 2024”, https://www.oecd.org/en/publications/taxing-wages-2024_dbcbac85-en.html Erişim Tarihi: 15.08.2024)
- Ömür, Ö.M. (2022), “Vergi Takozu ve İşsizlik İlişkisi: OECD Ülkelerinde COVID 19 Sonrası Dönemde Yaşanan Değişimin Analizi”, *Sayıstay Dergisi*, 33(127), 665-691, <https://doi.org/10.52836/sayistay.1213508>

- Özen Atabey, A. ve Karakuş, M. (2023), “Gelişmekte Olan OECD Ülkelerinde Vergi Takozu, Genç İşsizlik ve İktisadi Büyüme İlişkisi: Fourier Eşbütünleşme ve Nedensellik Analizleri”, *Vergi Raporu*, 288, 97-120.
- Özker, A.N. (2020), “Tax Wedge Phenomenon and Its Possible Analytical Impacts on the Investments in OECD”, *Universal Journal of Accounting and Finance*, 8(2), 41-53, <https://doi.org/10.13189/ujaf.2020.080202>
- Öztürk, Ö.F. (2021), “Impact of Tax Wedge and Social Security Contributions on Unemployment: Evidence from Selected EU Transition Economies”, *Journal of International Banking, Economy and Management Studies*, 4(2), 59-77.
- Radu, C.F., Fenişer, C., Schebesch, K.B., Fenişer, F. ve Dobrea, F.M. (2018), “Study of the Tax Wedge in EU and Other OECD Countries, Using Cluster Analysis”, *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 238, 687-696, <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2018.04.051>
- Roussos, A. (2015), “Tax Wedges and FDI Decisions in the EU15”, <https://lup.lub.lu.se/student-papers/search/publication/7373533> (Erişim Tarihi: 21.08.2024)
- Sağdıç, E.N., Yıldız, F. ve Sayın, H.H. (2020), “Doğrudan Yabancı Yatırımlar, Vergi Gelirleri ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Kırılgan Beşli Ülkeler Örneği”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 11(28), 680-699, <https://doi.org/10.21076/vizyoner.700148>
- Sandalcı, İ. (2022), “OECD Ülkelerinde Vergi Takozu, İşsizlik ve Doğrudan Yabancı Yatırımlar Arasındaki İlişki”, *Vergi Sorunları Dergisi*, 405, 82-102.
- Slemrod, J. (1990), “The Impact of the Tax Reform Act of 1986 on Foreign Direct Investment to and from the United States”, *NBER Working Paper*, No.256, 1-37.
- Sun, X. (2002), “Foreign Direct Investment and Economic Development What Do the States Need to Do?”, *Marrakech, Morocco: FIAS (Foreign Investment Advisory Service) Working Paper*, No:1.
- Şaşmaz, M.Ü. ve Yayla, Y.E. (2018), “Vergilerin ve Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Ekonomik Kalkınma Üzerindeki Etkisi: Avrupa Birliği Geçiş Ekonomileri Örneği”, *Maliye Dergisi*, 174, 315-336.
- Şen, H. ve Sağbaş, İ. (2016), *Vergi Teorisi ve Politikası*, 2. Baskı, Ankara: Kalkan Matbaacılık.
- Tax Foundation (2024), “A Comparison of the Tax Burden on Labor in the OECD”, https://taxfoundation.org/data/all/global/tax-burden-on-labor-oecd-2024/#_ftn3 (Erişim Tarihi: 22.08.2024)
- Topal, M.H. ve Bölükbaş, M. (2020), “OECD Ülkelerinde Vergi Takozunun Emek Piyasası ve Üretim Üzerindeki Etkileri”, *Vergi Raporu*, 253, 150-181.
- Trpeski, P. ve Tashevskaa, B. (2012), “Labour Tax Wedge in The Republic of Macedonia-Trends and International Comparison”, *Annales Universitatis Apulensis Series Oeconomica*, 14(2), 571-585.

- Vlahinić-Dizdarević, N. ve Biljan-August, M. (2005), “FDI Performance and Determinants in Southeast European Countries: Evidence from Cross-Country Data”, In *Sixth International Conference on Enterprise in Transition*, 1363-1377.
- Yerdelen Tatoğlu, F. (2012a), *İleri Panel Veri Analizi Stata Uygulamalı*, 1. Baskı, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- Yerdelen Tatoğlu, F. (2012b), *Panel Veri Ekonometrisi Stata Uygulamalı*, 1. Baskı, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- Yerdelen Tatoğlu, F. (2017), *Panel Zaman Serileri Analizi Stata Uygulamalı*, 1. Baskı, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- Yılcı, V., Yavuz, H. ve İnce, T. (2019), “Seçilmiş OECD Ülkelerinde Vergi Takozu-İşsizlik İlişkisi”, *Maliye Dergisi*, 176, 286-297.
- Yıldırımçakar, İ., Görür, Ç. ve Kanberoğlu, Z. (2021), “Seçili Vergi Türlerinin Doğrudan Yabancı Yatırımlar Üzerindeki Rolü: OECD Örneği”, *Maliye Dergisi*, 180, 76-92.
- Zimčík, P. (2020), “Tax Wedge in Labour Market”, *International Scientific Conference Economic and Social Policy: Economic and Social Challenges for European Economy*, 583-593.

